

Resnica kot pravica? (2)

Prejšnji teden smo pisali o dveh odličnih študijah enega od naših najprodornejših analitikov delovanja komunističnega režima in njegovih izpeljank po letu 1990 Viktorja Blažiča. Prva je bila objavljena v prezrti knjigi *Svinčena leta*, druga pa je zagledala luč sveta v zadnji številki Nove revije.

Naj ob tej priložnosti odpremo vprašanje termina **revolucija**, ki ga Viktor Blažič v svoji zadnji briljantni študiji *Senca slovenskega holokavsta v Novi reviji* ne uporablja. Namesto tega za medvojno dogajanje na Slovenskem večkrat uporabi termin *državljanska vojna*. Problem tega termina je v tem, da je bila državljanska vojna na Slovenskem med drugo svetovno vojno le v drugem planu in je bila izrazita posledica nečesa drugega. Glavno dogajanje je bila komunistična revolucija. Vrstni red je bil naslednji: če ne bi bilo okupacije, ne

bi bilo revolucije, če ne bi bilo revolucije, ne bi bilo protirevolucije, če ne bi bilo protirevolucije, ne bi bilo kolaboracije z okupatorjem. Šlo je torej za peklenski krog.

Če za medvojno dogajanje uporabimo samo termin državljanska vojna, potem težko razumemo vso neizmerno razsežnost medvojnih in povojnih pobojev. Državljanska vojna pomeni, da sta v spopadu udeležena dva bolj ali manj enakovredna politična nasprotnika in dve bolj ali manj enakovredni ideologiji kot pogonski sili. Toda v Sloveniji se ena stran nikakor ni nameravala notranje bojevati. Do tega je prišlo šele v skrajni sili, potem ko je komunistična partija prek "pluralistične" maske Osvobodilne fronte izkoristila okupacijo in v teh specifičnih okupacijskih razmerah napadla svojega notranjega politično-ideološkega nasprotnika, predstavnike tradicionalne oblasti torej.

Samoobramba pred terorjem

Šele po enoletnem brezumnem pobijanju sprva posameznikov (leta 1941 vsaj 59), od pomladi 1942 dalje pa celo celih družin (v tem letu 26 družin) oziroma z vzpostav-

ljanjem propagandnega in fizičnega terorja nad domačim drugače mislečim "nasprotnikom", se je bila napadana stran prisiljena samoobrambno organizirati.

Potem ko je prišlo do prvih, zelo slabo opremljenih postojank vaških straž, so jih partizani poleti in zgodaj jeseni 1942 takoj napadli (Šentjošt, Polje, Bizovik, Dobrunje, Dobropolje itd.). S tem so jih prisilili, da so se morale nemudoma še bolje organizirati, utrjevati in oboroževati, s čimer je vrtinec nasilja dobil takšno hitrost, da se ga ni dalo več ustaviti. Že jeseni 1942 ne več, zato so bili razni "pozivi", na primer leta 1944, naj se domobranci pridružijo partizanom, popolno nepoznavanje ali celo ignoriranje dejanskih razmer.

Sveta jeza

Kdaj se bo na Slovenskem našel kak intelektualec, ki se bo poglobil v občutke, stiske in (samo)spraševanje teh napadenih in prisilno samoorganiziranih ljudi? Eno od velikih vprašanj te problematike je namreč vprašanje pojava in učinkovanja *svete jeze*, ki jo avtor tudi omenja v svoji analizi.

Komunisti so namreč tem ljudem s svojimi uničevalnimi pohodi preprečili "normalno življenje", ki je takrat predpostavljalo tudi pravico vsakega do normalnega obnašanja, to pa je takrat predpostavljalo tudi odpor proti okupatorju. Ta odpor je bil zdaj po eni strani celo monopoliziran, po drugi pa z revolucionarnim terorjem onemogočen oziroma bistveno potisnjen v ozadje. V ospredje je namreč nenadejano prišla eksistenčna potreba po samoobrambi pred tem terorjem.

Odpor proti okupatorju je bil zdaj "za eno stran" bistveno otežen, če ne celo onemogočen. Toda še veliko več, ne le da se ta "stran" ni mogla "normalno" pripravljati na odpor proti okupatorju, s tem okupatorjem je bila nenadoma celo prisiljena sodelovati, če se je sploh hotela samoobrambno vojaško organizirati pred podivjano revolucijo. Tisti, ki danes s takšno lahkoto naslavljajo levite o kolaboracionizmu, ignorirajo temeljna dejstva tistega časa. Nemogoče situacije in stiske mnogih ljudi jih sploh ne zanimajo. Kako je to mogoče? Odzivajo se na podlagi dolgoletne povojne indoktrina-

cije, ki je sistematično gojila podobo o dobrih in slabih fantih. Niti malo se niso pripravljene vprašati, kako je v resnici s to že na prvi videz čudno podobo.

Prostovoljno in prisilno

Eno je sodelovanje z okupatorjem brez pravega razloga oziroma iz materialnih ali političnih koristi, nekaj povsem drugega pa je prisiljeno sodelovanje z okupatorjem zaradi čisto eksistenčne ogroženosti – in to z dveh strani, najprej s strani revolucionarnega terorja, potem pa še z okupatorjeve strani. Za naše publiciste in zgodovinarje ta vprašanja ne obstajajo? Kaj pa potem zanje sploh še ostaja? Ali mar indoktrinirane mitične podobe o partizanih kot pozitivcih in domobrancih kot negativcih?

Naj pri tem zapišem, da nisem nikoli zagovarjal domobrancev v njihovi pojavnih oblikah. Kot takšnih jih ni mogoče zagovarjati. Zakaj? Preprosto zato, ker je bil domobran-

izrazito neugodnem in nehvaležnem položaju. Vse drugo, tudi strašna tragedija, ki je iz tega nastala, je samo za nameček.

Moč krivice

To je torej predmet mojega zanimanja. Zakaj tako intenzivno in zakaj tako dolgotrajno? Preprosto zato, ker gre za močan naboj učinkovanja krivici. Toliko je pri tej temi neresnic, nepoštenosti, zlobe, sprenevedanja, ignorance, nevednosti, nepripravljenosti sočnanja z resnico in tudi tega, kar pomeni pojem nonšalantnost, torej malomarnosti, vmemarnosti in celo zaniknosti. Tako kot mnoge stvari v življenju je tudi pri preučevanju zgodovine treba stvari **razumeti**. Pri vprašanju domobranstva gre torej predvsem za razumevanje problema. Poskušati razumeti torej. Ne pa zagovarjati, kot mnogi to povsem napačno razumejo.

Pri vprašanju kolaboracije oziroma sodelovanja z okupatorjem

Ignoranca dejstev

Če je protirevolucija hotela zavarovati svoja ožja življenjska okolja (vasi), se ni mogla skrivati po gozdovih – pred partizani in pred okupatorjem. Bila je na "čistini" in kot takšna lahek plen obojih. Problem je prav v dvojnem nasprotniku, v partizanih in okupatorju. Boja z okupatorjem si v tej izrazito specifični oziroma izsiljeni poziciji, zaradi katere je protirevolucija nastala, ni bilo mogoče zamisliti. Vsi tisti, ki ta dejstva ignorirajo, in to počne večina, ignorirajo temeljna dejstva sploh.

Če zamolčujes glavna dejstva, potem lažje špekuliraš s postranskimi, kot je bila takrat kolaboracija, ali na primer takšna obskurnost, kot je bila domobranska prisega. Prisega, ki je bila povsem izsiljena in je kot takšna življenja posredno reševala, ne pa jih jemala kot revolucionarni teror. Nekateri pa so nenehno pripravljene in očitno tudi sposobni vrteti molilni

so mnogokrat kulminirali v stanja, ki jih lahko poimenujemo z izrazom *sveta jeza*. Do tega pojava pride še posebej takrat, ko je nekdo pretirano soočen s krivičnostjo in nemočjo. Revolucionarni teror, ki je izkoristil okupacijske razmere, in prisilno sodelovanje z okupatorjem sta pomenila prav to. Menda si to lahko predstavljamo, vsaj v obrisih, če se poskušamo poglobiti v ta eksistenčno moralni klopčič. Večina publicistov in zgodovinarjev tega ne počne. Plavajo na valu konformizma in se držijo tega, česar so se naučili.

Vrstni red

Tako se je začelo leta 1942. Kaj pa nadaljevanje? Po italijanski kapitulaciji septembra 1943 je komunistično-partizansko vodstvo glavino svoje partizanske vojske usmerilo na en sam primarni cilj, na uničenje protirevolucije. Sledili so porazi protirevolucionarnih oddelkov na Turjaku, v Grčaricah, na Velikem Osolniku, na Blokah, v Cerkniški dolini in drugod, temu pa sistematično pobijanje vojnih ujetnikov. Jeseni 1943 so partizani pobili več kot 500 vojnih ujetnikov, na Turjaku pa celo 28 ranjencev. To je protirevolucijo pognalo v naročje novega okupatorja Nemcev, poleg tega pa naboj svete jeze še bolj napolnilo, tako da je ta eksplozivna ekscesna maščevalnem nasilju črne roke leta 1944.

Vsak, ki ignorira ta vrstni red ali ki s prstom kaže le na eno stran, na primer na črno roko, ki je delovala leta 1944, nastopa proti temeljnemu zgodovinskemu dejstvu in proti resnici. V slovenskem primeru zato le težko govorimo o državljanjski vojni. Dva elementa nam to preprečujeta. Prvi je okupacija oziroma navzočnost in učinkovanje okupatorja. Drugi pa je izrazita volja komunistov po izvedbi revolucije in s tem njihova agresivnost in nenehna pobuda po njej, na drugi strani pa pasivnost, saj se je bojevala samo iz prisile. Še pred leti nam je težko šla z jezika beseda komunizem, ali imamo zdaj težave z besedo revolucija?

Ivo Žajdela

Grob Dolinarjevih pri sv. Urhu nad Zaklancem

ski (oziroma širše gledano protirevolucijski) položaj zaradi svojih vzrokov in iz njih izhajajočih okoliščin izrazito neugoden in nehvaležen. Sodelovanja z okupatorjem seveda ni mogoče zagovarjati.

Zakaj torej toliko pišem o njih? Iz preprostega razloga - in to bo dobronameren bralec iz mojega pisanja lahko vedno razbral - ker pri domobranstvu oziroma protirevoluciji nasploh prvenstveno nikakor ni šlo za kolaboracijo. Ta je bila posledični problem. Bistvo protirevolucije je v dvojem: v njeni izraziti izsiljenosti in v njenem

situaciji bile še druge, morda boljše možnosti. Problem je v tem, da jih ni bilo, vsaj boljših ne. Kakšna številčno zelo omejena vojaška skupina (primer četnikov) se je lahko gibala in skrivala po terenu, pred enim in drugimi. Toda bistvo protirevolucije je bilo prvenstveno zavarovanje življenjskih okoliščin (zato tudi ime vaške straže in domobranci), ne pa gibljivost kot pri partizanih, kjer vprašanje življenjskega sploh ni bilo v ospredju. Do domobranske mobilnosti v zadnjem delu vojne je prišlo zaradi razvoja dogodkov.

Grob Bastičevih v Horjulu

si je treba postaviti tudi vprašanje, kakšne so v tisti specifični

mlinček indoktrinacijskih učinkov o kolaboraciji in prisegi.

Nemočni v primežu

Ignoriranje okupatorja v tistih razmerah, ko je bil na eni strani revolucionarni teror, na drugi pa močan in brezobziren okupator, bi bilo enako prostovoljno se podati v situacijo, ko te bo ta uničil. Organizatorji protirevolucije so se zato znašli v izjemno težavnih razmerah. Te so bile potem navzoče do konca vojne in posledično tudi po njej. To dvoje, najprej izsiljena samoobramba, potem pa še posledično odiozna kolaboracija z okupatorjem, je pri protirevoluciji povzročilo silne eksistenčne, psihološke in moralne napore, ki